

nerja o O. Morovem študiju gorskega kmeta ter z ilustracijami arh. I. Schöberja in slikarja L. Rescha.

Poklicni germanist O. Moro je izhajal pri svojem delu iz šole okoli Wörter und Sachen ter je dognanja dokumentarnega pomena podajal v izvirnem narečju, okoliščine pa v knjižnem jeziku. V tri poglavja razdeljena knjiga podaja v prvem (Menschen) vrsto mož in žen kot nekak uvod v karakterologijo prebivalcev gorske vasi, v drugem (Sitte) družbene oblike, dejansko vaško občevalno etiketo ali ljudske ceremonialne običaje in v tretjem (Jahresbrauchtum) delo na planini, na njivi, v hiši ter v hlevu, ki ga ločijo v časovna delovna obdobja advent z božičem, velika noč in poletje. Z navdušenjem za gorsko vas in z ljubeznijo do njenih ljudi je O. Moro globoko prodril zlasti v svetle lastnosti posameznih kmetijskih predstavnikov in jih narisal v likih, ki so blizu kmetom leposlovnih realistov. Posebno se je ustavljal v vsakdanjem vaškem življenju z njegovimi reki, pregovori in prisposodobami za dela, se poglobljal v duhovno razmerje med ljudmi ter med ljudmi in okoljem in nam zlasti s številnimi vremenskimi prerokovanji zelo neposredno približal vsakdanja opravila v raznih obdobjih leta. Dolgoletna obiskovanja St. Oswalda so raziskovalca in vaščane zbližala; iz tega je podal pisatelj v knjižnem jeziku človeka in vaško okolje ne samo kot predmet etnografskega raziskovanja, ampak tudi z občutjem leposlovca, ki po vaški pokrajini hrepeni ter v njej s človekom zaživi, tako da se zlasti začetki in konci poglavij približujejo slikam, ki bi jih podajal o sebi in iz sebe posamezni vaščan sam.

Slovenija nima naselij, ki bi ležala v absolutni višini St. Oswalda; njegovo višino bo komaj dosegla naša najvišja samotna kmetija. Vendar vsebuje knjiga zelo pogostne paralele k življenju našega človeka na samotni kmetiji in v strnjениh vaseh. Zaradi tega bo dobrodošla za primerjalne študije našemu etnografu in kulturnemu zgodovinarju, ki bosta pri St. Oswaldu tudi našla slovensko vremensko prerokovanje (str. 230), da ima pri sončnem velikem šmarnu kmet ajdo že v vreči in živino, ki jo na šentvida pripeljejo slovenski kmetje od Baškega jezera (str. 242) na planine kmetov v St. Oswaldu.

Franjo Baš

Karl M. Klier, Das Blochziehen. Ein Faschingsbrauch von der Südostgrenze Österreichs. — Burgenländische Forschungen, Heft 22. — Eisenstadt 1953. — 160 + 3 str., VIII tab. slika i 1 karta.

Ovo je neveliko djelo bilo več podavno spremljeno za objelodanjenje (1945) i naviješanu među izdanjima »Österreichische Volkskultur«. Sada izlazi očito u tom prvobitnom obliku, premda bi u proteklim godinama zacijelo bilo prilike da se štošta u njemu dopuni i dotjera (na što će donekle svratiti pažnju i primjedbe u ovom prikazu).

Ako i jest neveliko, za obrađeni običaj sam na području Burgenlanda (Gradišća) bilo bi zacijelo dovoljno opsežno. Ima nekoliko okvira. Jedno je opći, najširi okvir uvodnoga poglavlja o obrednom ophodu s oračom spravom ili drugim kakvim po zemlji povlačenim predmetom, kladom i dr., gdje autor čitaoca informira o ovoj vrsti običaja u Evropi, koliko mu se činilo potrebno.

— Drugi je okvir uži — u glavnom srednjeevropski, t. j. okolne zemlje oko Burgenlanda, za koje autor nastoji ocrtati bar u glavnom i na probranim primjerima stanje i oblike ovoga običaja. No tu je ipak ostavio primjetne praznine na istoku, u mađarskom području (da se i ne govori o sjeveru, gdje se običaj po njegovoj konstataciji gubi), a tako i na jugu, gdje mu o stanju i rasprostranjenju ovakvih običaja u Jugoslaviji možda nije bilo ništa poznato. — Najuzi okvir, sam Burgenland, ispunjen je prije svega odštampanom građom neko 25 potpunih izvornih opisa »Blochziehen« i s njim povezanih običaja u toj pokrajini, onako kako su ih dali mještani sami, većinom učitelji, načelnici, namještenici i sl., a rezultat su uglavnom neke vrste ankete, koju je proveo autor tamo 1941. g.; tu je dalje oko 15 fotografija i crteža u vezi s tim običajem u Burgenlandu, popis godina hronološkim redom, kad je gdje

tamo taj običaj (prvi put) zabilježen i napokon popis mjesta, iz kojih pisac ima o njemu potvrda i k tome karta Burgenlanda (i susjedne Štajerske) s točkama tih mjesta.

O samoj građi mogu dakako suditi u prvom redu najbliži stručnjaci u Austriji odnosno Burgenlandu. No neke primjetne pojedinosti mogu se i ovdje zabilježiti. Kako je grada pretežno dobivena anketom (upitnicama) a manje direktnim ispitivanjem etnografa na licu mjesta, ona je nejednake naučne vrijednosti. Tekstovi su dijelom dijalektički vjerniji, dijelom udešavani na književnu i po tome nejednaki; a ta nejednakost kao da se može opaziti i s obzirom na potpunost opisa. Autor doduše kaže, da među građom gotovo nema traga Madarima, a vrlo malo gradišćanskim Hrvatima, koji se dojam može donekle dobiti i po zabilježenim imenima učesnika i izvodača običaja tu u Gradišću. No među imenima izvještača ankete nalazi se prezimena kao Jandraschitsch (s. 46.), Galowitsch (s. 48.), Obojkovits (s. 99.) i dr., pa kad bi to sve i bili već posve ponijemčeni gradišćanski Hrvati, ipak su to primjeri ukapčanja, povezivanja prvobitnih tamošnjih Hrvata s ovim običajem (a slično je donekle i s Madarima). To pogotovu kar se zna po etnografskoj građi o gradišćanskim Hrvatima, da i oni kao takvi poznaju taj običaj (isp. upravo i ovdje podatak na pr. za Cembu — Schandorf tab. VII.). Takva bi hrvatska grada u ovom okviru (Burgenlanda kao cjeline) štošta popunila, a bilo bi to zacijelo na korist i austrijske i hrvatske etnografije. Moglo bi se na pr. na osnovi toga pothvatiti, da se uglavi, jesu li ti Hrvati (ili možda samo dio njih) donijeli takav običaj već iz svoje stare domaje u Gradišće ili bi se moglo dobrim indicijama utvrditi, da ga nisu donijeli, dakle da ga u doba seoba nisu ni poznavali.

Rasporedu građe bi se mogla ovdje ondje naći koja zamjerka — kao na pr. na str. 15. u poglavlju »Blochziehen in den Alpen«, gdje nije jasno, zašto je upravo i to samo jedan slučaj iz okolice Fürstenfelda, dakle iz Štajerske, potanije iznesen (dok se brojni drugi slučajevi isto tako iz Štajerske ovdje ne iznose).

Karta, dodana na kraju djela, imala bi prikazati rasprostranjenost ovoga običaja u Burgenlandu, u prvom redu, i to u glavnom oko 1941. g., a zatim i u susjednoj Štajerskoj. Kako je i štajersko područje samo dopuna, može se opravdati, što su druge okolne zemlje ostale na toj karti posve prazne (Madararska, Jugoslavija pa i Donja Austrija), dok u susjednom moravsko-slovačkom području prema autoru nema toga običaja, kad tvrdi, da mu se trag posve gubi u Burgenlandu već kod Kalkgrubena, odnosno da je granična crta rasprostiranja otprilike na spojnici Semmering—Sopronj. Na žalost je ta karta nekako shvaćena samo kao dodatak, manje važan, pa je takva i njena izradba, kojoj se sa strane etnografske kartografije može koješta zabaviti. Tako je na pr. Gradišće znakovima gusto posuto, a da nisu pojedine točke (lokaliteti) ničim označeni, da bi se moglo pronaći, koje je pojedino mjesto. Inače su sva mjesta, odakle ima podataka, popisana u posebnom popisu (str. 156—160). A ipak su na karti 4 vrste znakova (za vučenje pluga, za vučenje klade sa svadbom, s piljenjem kruga sa klade i za slučajeve, gdje nema nikakvih potanjih podataka). Iz karte se može razabrati, kako je na pr. običaj, da se od klade otpili pred kućama pojedinih djevojaka krug i tamo ostavi, ograničen na jugozapadnu Štajersku, dok je običaj s vučenjem pluga vrlo rijetko potvrđen — samo na 3 razdaleke točke u Štajerskoj, što je malo i unatoč rijetkoj mreži točaka u Štajerskoj uopće (a uz to i nedostaje na karti točka Einöd zapadno Grazu, koja se u tekstu spominje).

Nije ovdje mjesto ni svrha iznositi, komentirati ili tumačiti brojne pojedinosti, na koje etnograf nailazi sad ovdje — a varijacija ima i ovdje na obrađenom području mnoštvo, i u sitnom i u krupnom. Jedan od razloga toj šarovitosti bit će bez sumnje put, kojim je pošao ovdje ovaj običaj: u prvom redu sve veća i razvedenija dramtizacija, porast — često enorman — besjedništva, »govorancija«, sa svim značajkama srednjeevropskoga malograđanskoga besjedništva i nazdravičarstva u stihu i prozi. A to

je dalje veoma razumljivo u vezi s tim, što se u ovaj običaj upleo, upravo ugradio, dio svadbenih običaja u šaljivoj versiji. To je toliko značajno za ovaj običaj u Burgenlandu, da se bar ovo između svega ostaloga mora ovdje posebno istaći. Za etnološke izvode o ovom običaju imat će ne malo značenje konstatacija, na osnovi data, što ih je autor iznio, da među gradom o »Blochziehen« iz 70-ih i 80-ih godina 19. stoljeća nema za Stajersku spomena o »svadbi« kao sastavnom dijelu toga običaja. A karta autorova — gdje su data za Stajersku samo probrana i ograničena — ima lokaliteta u toj pokrajini (na istoku), u kojima se, u novijim vremenima, potvrđuje »Blochziehen« za šaljivom svadbom. Dopunjena grada ove radnje K. M. Kliera mogla bi dati podlogu, da se u potpunosti prikaže proces, kojim su se uklapali i uklopili svadbeni običaji u običaj vučenja klade (odnosno pluga).

Različni odlomci autorovih poglavlja namijenjeni su upoznavanju i pretresanju sudbine ovoga običaja u Gradišću. Značajno je, što zanj konstatira (a vrijedi to i za niz drugih), da se po Stajerskoj u posljednjim vremenima napuštao, dok je u Burgenlandu između 1918. i 1958. učestao i ojačao. Njegova konstatacija, da je »uvjetovan gospodarskim odnosima: u zla vremena nema mnogo svadba, na kojih mjesto stupa vučenje klade« zacijelo je posve opravdana (ako i jest nezgodno rečeno, da »an deren Stelle das Blochziehen tritt«). Bilo bi veoma korisno, da je to obilnije i dokumentirao — jer se dokazi za to mogu naći u knjizi tek ovdje ondje, na pr. za okolicu St. Gottharda, gdje da su nepovoljne gospodarske posljedice Trianonskog ugovora bile uzrok, što je vučenje klade učestalo, jer je bilo malo svadbi (str. 137.). Ovakvim dokumentiranim izvodima o sudbini, upravo povijesti toga običaja djelo bi mnogo dobilo, a sama etnografska grada, opisi domorodaca, koja zaprema najveći dio knjige, dobila bi potrebnu etnološku protutežu.

Što se te etnološke strane tiče, autor se u uvodnim poglavljima dotiče i nekih osnovnih teza u vezi s običajima ove vrste pa tako uzima gotovo kao naravno, da su nastali od prvobitnijega (drugdje sve do naših dana održanoga) oboravanja sela, torova i sl. u svrhe apotropejske, koje da bi s vremenom zamijenilo (pokladno) »oranje« pa vučenje klade. Ako i jest sva prilika, da je tako, trebalo bi opreza radi pričekati potanje dokaze za to.

Nije stvar tako jasno postavljena u pogledu odnosa, što je primarnije: plug ili klada. Da je vučenje klade mlada varijanta vučenja pluga, tome je u prilog već ono, što autor navodi historijskih data tamo od konca 15. st. za srednju Evropu, a sve svjedoči o vučenju pluga, dok se vučenje klade pojavljuje u vijestima tek poslije (bez obzira na različne druge akcidencije uz jedno ili drugo). Premda autor nije imao ovdje namjere da na to pitanje odgovara, grada i neki njegovi izvodi ponovno ga, i nenamjerno, postavljaju. Sad ovdje sad ondje nailazi se na data, koja bi okupljena zajedno poslužila njegovu rješavanju. Premda niz indicija upućuje i ovdje na to, da je prvobitno bilo vučenje orače sprave (ovdje upravo pluga), nije još posve jasno, da li se vučenje klade lagano razvilo iz vučenja pluga ili je to možda bio strani, ako i sličan običaj, koji je mogao ovamo pridoći od drugog i konkurentno odigrati ulogu kontaminirajući se s onim primarnim i izlučujući postepeno plug iz običaja. Tu pri rješavanju imadu riječ i slučajevi, gdje pri »Blochziehen« služe neka kolica, ponajviše samo sa 2 kotača, na kojima leži i vozi se klada (odnosno, jamačno još mlade, »Hansl und Gretl«) — kako to autor potvrđuje na pr. za Prutz (Oberinntal, str. 15.) ili za Grafendorf (kod Stainza, str. 42. — »auf dem Pfluggrätta«), Schwanberg (Sulmtal, str. 44.), u budimskom prigorju kod njemačkih naseljenika (str. 44. — tu su na »Pflugstützräder« figure »Hansl und Gretl«, a ne klada) i dr.

Dalje ne će biti u ovoj vezi bez značaja pitanje gramatičkoga roda za tu kladu. Autor, povodeći se i za drugim njemačkim etnografima, uzima za normalno oblik *das Bloch*. No ako se prođe samo tekst ove knjige, može se ponovno dobro uočiti, kako se pored *Bloch* nalaze i oblici *Ploch*, *Block*, a pored *das Bloch* i *der Bloch* (*Block*). Njemačka leksikografija konstatira, da se *das Bloch* potvrđuje kao starije, otprilike do Luthera, kada počinje pretežati *der Block*;

navodi iz historijskih izvora u ovom radu pokazuju u prošlosti većinom *der B.* (isp. na str. 11. *der Plock* — 1569., na str. 12. *der Bloch* kod Valvasora 1689. — i dr.). Raščišćenje tih odnosa gramatičkoga roda i glasovnoga lika tih izraza i stvarnog historijskog slijeda njihovih promjena moglo bi možda doći ususret i raščišćenju historijskoga zbivanja između *Pflugziehen* na jednoj i *Blochziehen* (s njegovim varijantama) na drugoj strani. No to je jedan uži problem na samu njemačkom području, unutar širega okvira pitanja o podrijetlu, starini i širenju običaja ove vrste.

Ima među gradom i rjeđe zabilježenih pojedinosti, no koje ipak mogu imati veću etnološku važnost (pače i onda, ako se pokaže, da predviđane iskonske genetske veze nisu ipak takve). Tako na pr. kad se nailazi na slučajeve (već poznate, i dalje nove), gdje kod ovakva običaja ima neku obli-gatnu ulogu grana ili stabalce (str. 31/32, tab. II.) — tumačena, kako to i autor čini, kao svadbena grana, uključena ovamo zajedno s ostalim svadbenim običajima i rekvizitama. No moglo bi se pomišljati i na drugo podrijetlo toga stabalca ili grane — i imati tu pred očima granu, koju drži u ruci neki orač na pečinskoj slikariji iz nordijskoga bronzanog doba (Litsleby-Tanum, prema interpretaciji A. W. Perssona i O. Almgrena; isp. u najnovije vrijeme i F. Herrmann u »Jahrbuch des Museums für Länder- und Völkerkunde-Lindenmuseum« N. F. I, Stuttgart 1951., s. 104.).

Tako ovaj rad K. M. Klieria daje osim obilja građe za poznavanje ovoga običaja u Burgenlandu (a donekle i Štajerskoj i daljim njemačkim zemljama) i osim orijentacije o njemu uopće po srednjoj Evropi još i različite pobude za nadovezivanja daljih istraživanja i za nove probleme.

Milovan Gavazzi

Richard Wolfram, Die Volkstänze in Österreich und verwandte Tänze in Europa. Otto Müller Verlag, Salzburg 1951. Str. 220, prilog 32.

Centralni geografski položaj Avstrije v Evropi, bogastvo plesne folklore in razvita plesna folkloristika upravičeno spodbujajo avstrijske folkloriste k etnološki primerjavi njihovih plesov s sosesčino. Na področju plesne folkloristike imajo poleg manjših razprav in opisov že vrsto obsežnejših pregledov posameznih pokrajin pa tudi celote. Pogosto so bili avstrijski plesi vključeni tudi v monografije o nemškem ljudskem plesu s težnjo prikazati jih kot neločljiv sestavni del enotne nemške ljudske kulture. Zgoraj navedeni prikaz pa kaže, da tvori avstrijska ljudska plesna kultura svojevrstno področje, ki ima mnogo sorodnosti ne samo s severnimi in zahodnimi nemškimi sosedi ter ostalim zahodom in severom, temveč prav tako s slovanskim vzhodom in jugom. Glede na to je za študij naših plesov Wolframovo delo posebno važno. Vendar pa je čudno, da so v tem obsežnem delu Slovenci nekako trikrat le bežno omenjeni, čeprav so v razpravi nešteto krat obravnavani plesi, ki jih plešejo tudi pri nas. Sicer je res literatura o naših plesih več ko skromna, vendar pa niso bili upoštevani niti obstoječi redki viri in literatura. Glede na to, da je avtor okoli trideset let potoval in sam zbiral podatke, bi moral o naših plesih kaj več vedeti, pa tudi povedati.

Wolfram opira svoje razpravljanje na to, kakšno vlogo in mesto ima ples v ljudskih običajih. Pri tem mu je težišče na formalnih značilnostih, ki naj bi bile odsev človeške miselnosti in čustvovanja. Uvodoma se ozre na moderne plesne. V sodobnem plesu, zlasti jazzu, opaža prevelik poudarek na individualizmu, ki vnaša v plesni red anarhijo, medtem ko v njem pogreša smisel za povezanost in skupnost. Proti temu kaže radostno in ekonomično gibnost ljudskega plesa v najraznovrstnejših odnosih do človeka in družbe. Ples izvaja iz raznih ustvarjalnih izvorov: od posmenjaka živalskih kretenj do globokega pomena obkroževalnega obreda, od veselja v plesnih oblikah in glasbi do uravnovešenja raznih gibnih sil.

V nadaljnjem opisuje in razlaga avstrijske ljudske plesne in jih primerja z drugimi evropskimi plesi najprej v običajih letnih dob. Zimski čas ozna-